

شناخت و تحلیل قیام عاشورا

(مجموعه مقالات عاشورا پژوهی)

(جلد اول)

نویسندگان: (بترتیب حروف الفبا)

دکتر اصغر آقچاری، دکتر عباس تقویان، طبرشاماسی، دکتر سید علی طلوی، دکتر بهار ایم فیاض، دکتر رضا محمدزاده،

انامیل محمدزاده مرزبان، دکتر محمد حسین مغفوری

www.ketab.ir

انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)
تهران: بزرگراه شهید چمران،
پل مدیریت
تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
صندوق پستی: ۱۵۹-۱۴۶۵۵
E-mail: isu.press@yahoo.com

سازمان اوقاف و امور خیریه
دانشگاه امام صادق

مجموعه مقالات عاشورا بزوهی (جلد اول) شناخت و تحلیل قیام عاشورا ■ به اهتمام: دانشکده معارف اسلامی، الهیات و ارشاد ■ ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) و سازمان اوقاف و امور خیریه
■ طراحی جلد: محمد فدایی ■ ویراستار ادبی: احسان مقصودی ■ صفحه‌آرا: رضا دبیا
چاپ اول: ۱۳۸۹ ■ قیمت: ۵۰۰۰ ریال ■ شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه ■ چاپ و صحافی: زلال کوثر
■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۵۲۴-۸۷-۶

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

عنوان و نام پدیدآور: عاشورا بزوهی اصغر افتخاری... (ویراستاران)
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، سازمان اوقاف و امور خیریه، ۱۳۸۹
مشخصات ظاهری: ج.۱
شابک: ۵۵۰۰۰ ریال، ج. ۱: 978-600-5574-87-6، ج. ۲: 978-600-5574-88-3، ج. ۳: 978-600-5574-89-0
ج. ۱، شناخت و تحلیل قیام عاشورا، ج. ۲، آسیب‌شناسی، ج. ۳، پیامدهای اجتهاد عاشورا،
وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: نویسندگان: اصغر افتخاری، عباس تقویان، علیرضا صالحی، علی علوی، ابراهیم صالحی...
منفوحات: ج. ۱، شناخت و تحلیل قیام عاشورا، ج. ۲، آسیب‌شناسی، ج. ۳، پیامدهای اجتهاد عاشورا
موضوع: عاشورا
موضوع: واقعه کربلا، ۶۱۱ ق.
شناسه افزوده: افتخاری، اصغر، ۱۳۴۷ -
شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)
رده بندی کنگره: ۱۳۸۹ ۱۷/۱۱/۵BP
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۵۴E
شماره کاتالوگ ملی: ۱۸۵۲۷۱۲

فهرست اجمالی

۱۳	سخن ناشر
۱۵	مقدمه
۱۵	فصل اول: مردم‌شناسی تاریخی عاشورا و کربلا/ دکتر ابراهیم فیاض
۴۵	فصل دوم: تحلیل حوادثی که منجر به واقعه عاشورا شد/ دکتر سید علی علوی
۷۳	فصل سوم: حماسه حسینی، حماسه‌ای از جنس دیگر/ علیرضا صالحی
۸۷	فصل چهارم: نگاه یک‌جانبه و تک‌بعدی به حماسه عاشورا/ دکتر رضا محمدزاده
۱۲۹	فصل پنجم: عدالت و ایشار؛ تحلیلی بر ابعاد عدالت‌خواهانه نهضت عاشورایی امام حسین (علیه‌السلام)/ دکتر اصغر افتخاری
۱۶۳	فصل ششم: پیام عاشورا: در جست‌وجوی رهیافتی فرامذهبی/ دکتر محمدحسین مظفری
۱۹۳	فصل هفتم: بررسی نقش زنان در تداوم نهضت حسینی/ دکتر عباس تقویان
۲۲۱	فصل هشتم: نقش زنان در تداوم قیام عاشورا/ اسماعیل محمدزاده مزینان
۲۵۱	چکیده‌ها
۲۶۵	نمایه

فهرست تفصیلی

۱۳	سخن ناشر
۱۵	فصل اول: مردم‌شناسی تاریخی عاشورا و کربلا / دکتر ابراهیم فیاض
۱۵	مقدمه
۱۶	۱. شاگله جامعه اسلامی زمان عاشورا
۱۶	۱-۱. قبیله‌گرایی ساختاری معرفتی و تأثیر آن در عاشورا
۱۷	۱-۲. شعرهای حماسی
۲۵	۱-۳. اشرافیت قوم‌گرا و تولید استبداد پادشاهی
۲۶	۱-۴. استبداد قبیله‌گی و تولید نظریه کلامی جبر
۲۷	۱-۵. قبیله‌گرایی و عرفان‌گرایی و جبرگرایی
۳۲	۲. یهودگرایی
۳۵	۳. تبعیض‌های اقتصادی
۳۹	نتیجه‌گیری
۴۳	منابع و مأخذ
۴۵	فصل دوم: تحلیل حوادثی که منجر به واقعه عاشورا شد / دکتر سید علی علوی
۴۵	مقدمه
۴۸	۱. سقیفه: نخستین بدعت
۴۹	۲. بازگشت امویان به قدرت
۴۹	۳. خلیفه شدن عثمان
۵۱	۴. تلاش معاویه برای گرفتن بیعت برای یزید
۵۱	۵. سعی معاویه در از میان برداشتن رقبای یزید در خلافت
۵۵	۶. مرگ معاویه و وصیت او به یزید
۵۵	۷. بیعت خواستن یزید از امام حسین (علیه السلام)
۵۶	۸. دعوت کوفیان از امام حسین (علیه السلام)

۶۰	نتیجه‌گیری
۶۴	پی‌نوشتها
۷۰	منابع و مأخذ
۷۳	فصل سوم: حماسه حسینی، حماسه‌ای از جنس دیگر / علیرضا صالحی
۷۳	مقدمه
۷۷	۱. تحلیلی بر مفاهیم حماسه و پیوندهای آن با قیام امام حسین (علیه السلام)
۷۹	۲. تعریف حماسه
۸۰	۳. انواع حماسه
۸۰	۳-۱. حماسه‌های راستین
۸۰	۳-۲. حماسه دروغین یا تاریخ
۸۱	۳-۳. حماسه‌های دینی یا میانین
۸۵	نتیجه‌گیری
۸۶	منابع و مأخذ
۸۷	فصل چهارم: نگاه یک‌جانبه و تک‌نهدی به حماسه عاشورا / دکتر رضا محمدزاده
۸۷	مقدمه
۸۹	۱. نظریه‌های مختلف در مورد الگیزه امام حسین (علیه السلام) از نهضت عاشورا
۸۹	۱-۱. نظریه اول
۱۰۰	۲-۱. نظریه دوم
۱۰۳	۳-۱. نظریه سوم
۱۱۱	۴-۱. نظریه چهارم
۱۱۵	۲. نظریه مختار
۱۲۴	نتیجه‌گیری
۱۲۵	منابع و مأخذ
۱۲۹	فصل پنجم: عدالت و ایثار؛ تحلیلی بر ابعاد عدالت‌خواهانه نهضت عاشورایی امام حسین (علیه السلام) / دکتر اصغر افتخاری
۱۲۹	مقدمه
۱۳۱	۱. چارچوب نظری: گفتمان‌های «عدالت در چارچوب» و «عدالت بر چارچوب»
۱۳۱	۱-۱. گفتمان «عدالت در چارچوب»
۱۳۳	۲-۱. گفتمان «عدالت بر چارچوب»
۱۳۵	۲. بحران در اقامه عدل
۱۳۵	۱-۲. جوامع بحرانی؛ انسداد سیاسی و اجتماعی

۱۳۹	۱-۱-۲. جوامع دارای انسداد سیاسی
۱۳۹	۲-۱-۲. جوامع دارای انسداد اجتماعی
۱۴۰	۲-۲. مدیریت بحران و احیای عدل
۱۴۰	۱-۲-۲. سیاست «انقلاب»
۱۴۲	۲-۲-۲. سیاست «ابنار»
۱۴۴	۳. جامعه‌شناسی امت در عصر حسینی (علیه السلام)
۱۴۴	۱-۳. جهل مغرضانه
۱۴۷	۲-۳. عمل منافقانه
۱۴۹	۳-۳. اجتماع قدرت بر باطل
۱۵۲	۴-۳. تفکر منفی
۱۵۲	نتیجه‌گیری: ثار و عدل
۱۵۷	یادداشت‌ها
۱۵۹	منابع و مأخذ
۱۶۳	فصل ششم: پیام عاشورا: در جست‌وجوی رهیافتی فرامذهبی / دکتر محمدحسین مظفری
۱۶۳	مقدمه
۱۶۴	۱. عاشورا و نظریه خلافت
۱۶۵	۱-۱. نظریه خلافت: توجیه وضع موجود
۱۶۹	۲-۱. از انحطاط تا ارتجاع فکری
۱۷۲	۳-۱. نشانه‌هایی از تحول فکری
۱۷۵	۲. آموزه‌های عاشورا برای جوامع مسلمان
۱۷۷	۱-۲. تحول دکترین خلافت
۱۷۹	۲-۲. عدم مشروعیت قهر و غلبه
۱۸۱	۳-۲. خلافت و ملوکیت
۱۸۳	۴-۲. مفهوم نصر و پیروزی
۱۸۷	نتیجه‌گیری
۱۸۹	پی‌نوشتها
۱۹۰	منابع و مأخذ
۱۹۳	فصل هفتم: بررسی نقش زنان در تداوم نهضت حسینی / دکتر عباس تقویان
۱۹۳	مقدمه
۱۹۴	۱. استراتژی همراهی زنان در واقعه کربلا
۱۹۸	۲. زنان، پیام‌آوران نهضت حسینی

- ۱۹۸ ۱-۲. آگاهی بخشی زینب
- ۱۹۹ ۲-۲. عزت و حکمت زینب در برابر ابن زیاد
- ۲۰۰ ۳-۲. زینب در برابر طاغوت زمان
- ۲۰۱ ۴-۲. نقش زینب کبری در پاسداری از جان امام سجاد (علیه السلام)
- ۲۰۴ ۵-۲. الگوهای رفتاری حضرت زینب
- ۲۰۴ ۱-۵-۲. غیرت و شجاعت زینب
- ۲۰۵ ۲-۵-۲. سخاوت زینب
- ۲۰۵ ۶-۲. نقش آفرینی ام کلثوم
- ۲۰۸ ۷-۲. نقش آفرینی فاطمه بنت الحسین
- ۲۱۰ ۳. پیام عفاف و حجاب در نهضت حسینی
- ۲۱۱ ۴. شخصیت آفرینی زنان در نهضت حسینی
- ۲۱۲ ۱-۴. ماجرای همسر زهیر بن قین
- ۲۱۳ ۲-۴. ماجرای همسر حبیب بن مظاهر
- ۲۱۴ ۵. زنان شهید پرور
- ۲۱۴ ۱-۵. رشادت همسر و مادر عبد الله بن عمیر
- ۲۱۵ ۲-۵. رشادت مادر عمرو بن جناده
- ۲۱۵ ۶. اقامه عزاء و تداوم نهضت
- ۲۱۶ ۱-۶. مرثیه سرانتهای روشن کرباب
- ۲۱۷ ۲-۶. ام البنین و تداوم نهضت با اقامه عزای حسینی
- ۲۱۷ ۷. نقش زینب در پایه گذاری جریان خون خراش
- ۲۱۸ نتیجه گیری
- ۲۱۹ منابع و مأخذ
- ۲۲۱ فصل هشتم: نقش زنان در تداوم قیام عاشورا/ اسماعیل محمدزاده مزینان
- ۲۲۱ مقدمه
- ۲۲۲ ۱. زینب کبری (س)
- ۲۲۲ ۱-۱. در روز عاشورا
- ۲۲۳ ۲-۱. روز یازدهم محرم
- ۲۲۴ ۳-۱. حفاظت حضرت زینب (علیه السلام) از جان امام سجاد (علیه السلام) و کودکان
- ۲۲۴ ۴-۱. خطبه حضرت زینب (علیه السلام) در کوفه
- ۲۲۶ ۵-۱. زینب (علیه السلام) پسر زیاد را تحقیر می کند
- ۲۲۷ ۶-۱. زینب (علیه السلام) در شام

۲۳۰	۲. ام‌کلثوم (علیها السلام)
۲۳۳	۳. حضرت سکینه بنت‌الحسین (علیها السلام)
۲۳۴	۴. فاطمه بنت‌الحسین (علیها السلام)
۲۳۵	۵. ریاب همسر امام حسین (علیها السلام)
۲۳۵	۶. شماری از زنان غیر هاشمی که در کربلا حضور داشتند و شهید یا اسیر شدند
۲۳۵	۶-۱. مادر و همسر وهب بن عبدالله
۲۳۷	۶-۲. رمله (دیانجمه)، مادر قاسم بن‌الحسن (علیها السلام)
۲۳۷	۶-۳. ام‌کلثوم صفری (علیها السلام)
۲۳۷	۶-۴. مادر عمرو بن جناده
۲۳۷	۶-۵. ام‌خلف؛ زوجه مسلم بن عوسجه
۲۳۸	۶-۶. ولهم یا دختر عمو و همسر زهیر بن قین
۲۳۸	۶-۷. ام‌المنذر دختر عمرو بن عامر کلابی
۲۳۸	۶-۸. فکیه، زوجه عبدالله بن اریقط
۲۳۹	۶-۹. دختر مسلم بن عقیل
۲۳۹	۶-۱۰. حسینه از کنیزان امام حسین (علیها السلام)
۲۳۹	۶-۱۱. زنی از بنی بکر بن مائل
۲۳۹	۷. زنانی که در تداوم نهضت عاشورا نقش داشته، ولی در کربلا حضور نداشتند
۲۳۹	۷-۱. زن خولی
۲۴۰	۷-۲. همسر کعب بن جابر
۲۴۰	۷-۳. زنی از کوفه
۲۴۰	۷-۴. پیروزی که به طفلان مسلم کمک کرد
۲۴۱	۷-۵. همسر یزید
۲۴۱	۷-۶. زنان آل ابوسفیان
۲۴۱	۷-۷. ام‌البینین
۲۴۲	نتیجه‌گیری: تأثیرات و نتایج حضور و مشارکت زنان در نهضت حسینی
۲۴۷	یادداشت‌ها
۲۴۸	منابع و مأخذ
۲۵۱	چکیده‌ها
۲۶۵	نمایه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا

عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ

(قرآن سوره مبارکه النمل آیه شریفه ۱۵)

سخن ناشر

عاشورا را باید رخدادهای تاریخ‌ساز ارزیابی نمود که نه تنها در عصر و دوره خود، بلکه در تمامی مقاطع تاریخی الهام‌بخش و الگوساز خواهد بود. به همین دلیل است که دانش رویکردی راهبردی به عاشورا یک ضرورت به‌شمار می‌آید. نکته در خور توجه آن که نتایج حاصل آمده از این رویکرد عملی و راهبردی، ضرورتاً برای جوامع اسلامی و پیروان آن حضرت (علیهم‌السلام) مفید و کارساز نبوده و می‌تواند برای جامعه انسانی - در هر جغرافیای فرهنگی یا سرزمینی - ایده‌ساز باشد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) با عطف توجه به تحلیل بالا، طرح تحلیل راهبردی عاشورا را با کمک سازمان اوقاف تعویف و اجراء نمود که نتیجه آن تولید و عرضه سه جلد اثر حاضر می‌باشد. ناشر ضمن تشکر از مدیریت محترم دانشکده الهیات، معارف اسلامی و ارشاد که تصدی این طرح مهم را عهده‌دار گردید؛ امیدوار است نتایج پژوهش در خور جایگاه «عاشورائیان» و مقبول «محققان» باشد. برای این منظور ناشر از تمامی ناقدان ناصحی که دارای دیدگاه‌های تکمیلی هستند، دعوت به عمل می‌آورد تا با ارائه آثار تحلیلی و تازه خود ما را در رسیدن به این هدف عالی مساعدت نمایند.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)